

**НОВИ ДАННИ ЗА ДЕЙНОСТТА
НА ГЕНЕРАЛ ВИЛХЕЛМ ЩРЕКЕР КАТО КОМАНДИР
НА ИЗТОЧНОРУМЕЛИЙСКАТА МИЛИЦИЯ
(1879–1884)**

Антон Дончев

**NEW DATA ON THE ACTIVITIES
OF GENERAL WILHELM STRECKER, AS COMMANDER
OF THE EASTERN RUMELIAN MILITIA
(1879–1884)**

Anton Donchev

Abstract: *The problems concerning the leadership of the Eastern Rumelian militia are considered mainly in the general context of the history of the army. The three leaders of the army (1879–1885) in Rumelia are usually presented schematically and uniformly, but one of them stands out and does not deserve the unenviable place that is often assigned to him.*

Keyword: *General Wilhelm Strecker; commander; militia.*

Щабът на една армия или войска се грижи приоритетно за въоръжаването и организацията ѝ. Ролята на ръководството на една войскава единица е безспорно важна, но не бива да се забравя, че много често командирът на войската е пряко зависим от ръководните фактори и случващото се в областта или държавата, от която са част. Подобен е и случаят с дейността на командващия на Източнорумелийската милиция ген. Вилхелм Щрекер, представен предимно с отрицателни щрихи и без да се обръща внимание на случващото се в Румелия.

За начало трябва да отбележим, че обстановката в командния състав на Източнорумелийската милиция е сложна и още в годината на създаването си има редица интересни моменти. Поради желанието на Великите сили да наложат свои висши военни е сформиран изключително пъстър по произход офицерски състав¹.

¹ Ген. Виталис (грък), ген. Бортвиг (англичанин), подполк. Де Тустен де Бенуар (французин), кап. Мерсение (французин), ген. Щрекер (германец), ген. Дригалски (поляк), пор. Фитцау (австриец), пор. Фон Фитингов (германец), пор. Р. фон Валтер Мах (германец), кап. Русин (румънец), кап. Райкович (сърбин), кап. Миркович (сърбин), пор. Шолце (чех), кап. Хамди (турчин), подпор. Васав бей (турчин), подпоручик Мерджан бей (турчин), пор. Майнаров (неизв. народност), пор. Цариградски (българин), подпор. Кондос (грък), пор. Павличевич (хърватин), пор. Канели (от Одрин,

Единствените публикувани документи² за милицията на Областта посочват това като проблем, без да отговорят на въпроса, защо войската в Румелия не се е разпаднала веднага след създаването си, а напротив – само след шест години (1885 г.) се оказва боеспособна да води сражения. Един от най-важните непубликувани документи, характеризиращ състава на войската и предоставящ безценни данни за офицерите, е писмо на командира на войската ген. Щрекер от 17 януари 1880 г., в което той отговаря на Заповед № 45 на областния управител от 4 януари 1880 г. [ЩДА, ф. 20К, оп.1, а.е. 166, л. 1].

В писмото се съдържат: именован списък на офицерите от милицията; именован списък на офицерите от жандармерията; списъци на онези офицери от милицията, които принадлежат на руската армия или са служили в чуждестранни армии; списък на офицерите, които са от Софийското военно училище³. Тук се крие и отговорът на въпроса как е съществувала войската, в която офицерите са от различни страни и много често не владеят основния език на Източна Румелия. Възможността да говорят на различни езици и да се разбират помежду си спомага за премахването на голяма част от пречките пред нормалното развитие на милицията.

Начело на Щаба на войската в годините на нейното съществуване застават трима офицери. Те управляват по изключително различен начин и оставят следа (положителна или отрицателна) в историята на Източна Румелия.

Първият ръководител в милицията ген. Виктор Виталис се задържа начело на войската едва три месеца. Макар да е награждаван с медали от различни чуждестранни легиони, той проявява невежество и неспособност да ръководи изграждането и функционирането на подчинената му милиция. Освен това отправя закани да отнеме подарените от Русия пушки на българите в областта [Генов, Ц. 1958, с. 28]. Това описание, дадено за ген. Виталис, е изключително точно и дава ясен отговор на въпроса, защо е за толкова кратко време начело на милицията.

За втори началник на Източнорумелийската милиция е назначен ген. Вилхелм Щрекер. Интересното е, че за поста има още един кандидат – ген. Диксън. Поради факта, че началник на жандармерията е англичанин – ген. Бортвиг, ген. Щрекер печели „надпреварата“ за милицията не поради особените си качества като военен, а поради това, че е германец.

Разбира се, трябва да се отбележи, че ген. Щрекер служи дълги години в османската армия като инструктор под името Рашид паша, ползвал се неизв. народност) [Материали за историята на Източнорумелийската..., 1930, с. 152–153].

² В тях се съдържат и множество тенденциозни изводи на неизвестен автор [Материали за историята на Източнорумелийската..., 1930].

³ Отчетът започва със списък на всички офицери от жандармерията и милицията. Офицерите, служили в други армии и постъпили на служба в милицията, са описани в отделен отчет. Този документ ни дава безценна информация за всеки един офицер от милицията, за широкото владееие на много езици и високата образование сред по-голямата част от офицерите [ЩДА, ф. 20К, оп.1, а.е. 166, л. 1].

с доверието на Портата, което му дава известно предимство пред неговия предшественик. Самият генерал се опитва да балансира между желанията на Запада и Портата. Данни за новия началник ни дават гореспоменатите публикувани документи: „Докато германецът Щрекер, като военен, има всичкото желание да приложи своето военно изкуство в устройството на новата войска, турчинът Рашид паша е принуден да следва инструкциите, давани от Цариград на всички началници на милицията – да рушат, а не да строят“ [**Материали за историята на Източнорумелийската...**, 1930, с. 177]. Тук отново сведенията и най-вече заключенията са силно преувеличени и тенденциозни. Ген. Щрекер е офицерът, ръководил най-дълго Източнорумелийската милиция. С назначаването му на длъжността *началник на милицията* настъпва видимо подобрене на дисциплината, но това явно не е достатъчно, защото по-надолу в същия текст четем: „Генерал Щрекер, строг към себе си, като военен, но и изпълнителен, пак като военен, бързо стартира и своята разрушителна роля, но по един много хитър начин“ [**Материали за историята на Източнорумелийската...**, 1930, с. 180].

Тук трябва да се съгласим, че след като на 30 октомври 1879 г. генерал-губернаторът на Източна Румелия, Алеко Богориди, издава заповед за закриване на гимнастическите дружества и те трябва да се преобразуват в резерв на частите на Източнорумелийската милиция [**История на Сръбско-българската война.** 1925, с. 92], ген. Щрекер не издава заповед на офицерите да подготвят резервистите и да вземат участие във военната подготовка на населението. Въпреки това руските и българските офицери продължават да обучават бившите гимнастици. Така те нарушават линията, водена от Щрекер, но продължават да бранят българските интереси [**Генов, Ц.** 1958, с. 30]. Тук въпросът е може ли генералът да не изпълни заповедта, спусната му от генерал-губернатора и пряк негов началник, и доколко реално военната подготовка е спряна?!

Друг важен факт, на който се обръща внимание в изследванията е, че въпреки желанието на българската общественост и на народното представителство през следващите години личният състав на милицията е намален в сравнение с първата година. През 1879 г. той е 7500 души, а през 1885 г. – 3508 [**Вълков, Г.** 1975, с. 97]. Това напълно отговаря на истината, но често е представено като самоволно решение на ген. Щрекер, а не като спазване на постановените от управляващите заповеди, каквото всъщност е!

Не са рядкост и случаите, в които командири на дружини след кратка служба са заменени с други, поради неспособност да се справят със задълженията си, а някои се проявяват и като престъпници. Ярък пример е капитан Русин – командир на 11-а Айтоска дружина, който след кратък престой на този пост през 1879 г., присвоява всичките налични средства от касата на дружината и изчезва. Седмица по-късно е обявен за безследно изчезнал [**Материали за историята на Източнорумелийската...**, 1930, с. 164].

Разбира се, гръбнакът на Източнорумелийската милиция са руските офицери – инструктори, останали на служба в нея. Обективността изисква да се

отбележи, че част от командирите действително извършват работата, за която са дошли в Румелия. Други се отдават на търговия и изпълняват отчасти ангажиментите си. Има и известна част от инструкторите, които изобщо пренебрегват задълженията си, отдавайки се на различни „благини“. Те оставят цялата тежест по работата на милицията в ръцете на младшите офицери.

Друг проблем, засегнат в изследванията, е неразбирателството на руски офицери инструктори в Източнорумелийската милиция с ръководството. Именно поради това в някои публикации се твърди, че милицията напускат кадри с доказани качества като капитан Кохно – завърнал се в Русия, капитан Разанов – преместил се в армията на Княжество България, командирът на Хасковската дружина капитан Веклич – напуснал поради спусната от ген. Щрекер заповед [**Материали за историята на Източнорумелийската...**, 1930, с. 165]. Въпросът тук е защо се приема, че по-голямата част от руските офицери инструктори успяват да създадат необходимата организация и играят изключителна роля при изграждането на милицията в Източна Румелия [**Материали за историята на Източнорумелийската...**, 1930, с. 165]. Нали ген. Щрекер ги е изгонил и е оставил само неспособните!?

Официално на 28 август 1879 г. началникът на милицията издава Циркуляр № 18, с който се обръща към всички началници на дружини. От този документ става ясно, че в първите месеци на съществуване на милицията офицерите, назначени по дружините, имат проблем с подчинените войници, като налице са множество скандали и силно нарушаване на войсковата дисциплина. Със заповедта си ген. Щрекер нарежда строго спазване на военните устави на милицията до изработването на цялостен военен законник. Началникът заплашва подчинените си войници с много строги наказания, а разпрашването на заповедта до всички дружини води до трайно затягане на дисциплината, буквално липсваща по времето на първия началник ген. Виталис [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 3, л. 15].

За щастие ген. Виталис е най-кратко, а ген. Щрекер е най-дълго управлявал Източнорумелийската милиция, при който бавно и постепенно дружините започват да се съобразяват все повече с уставите и опита на част от офицерите.

На 10 януари 1880 г. началникът на милицията нарежда със специална заповед да се извърши частична демобилизация в новосформираните дружини. Този ход е продиктуван от желанието на Османската империя да ограничи влиянието на новосформираната войска в областта и самостоятелността на Източна Румелия. Според плана за демобилизация всяка дружина уволнява от действителна служба определен брой подофицери, фелдфебели, старши и младши унтерофицери, ефрейтори и редници [ДВИА, ф. 42П, оп.1, а.е. 3, л. 5а]. Тук за пръв път в Източна Румелия се провежда медицински преглед на целия състав на милицията. Това е един от първите опити да се организира нещо като военна комисия, добре позната в съвременната военна история на

България [ДВИА, ф. 42П, оп.1, а.е. 3, л. 5а]. В крайна сметка съставът на милицията е намален по схемата и методиката, описани по-горе в тази заповед.

Не липсват и комични моменти – оказва се, че част от войниците, които са уволнени по плана за демобилизация нямат собствени дрехи и при уволнението си от казармите трябва да си тръгнат голи [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 3, л. 5–6]. Това налага на тези войници да бъдат раздадени мундири, панталони и калпаци, като изрично се забранява да им се предоставят ботуши и шинели. Малко странна е картината на първите уволнени войници, но все пак милицията полага максимални усилия предвид скромните възможности, с които разполага [ДВИА, ф. 42П, оп.1, а.е. 3, л. 5–6].

От изложените дотук факти ясно личи, че в този първи период на развитие на милицията, проблемът с недостига на пари във войската се дължи на малкия като цяло бюджет, с който разполага Източна Румелия [**Областен бюджет за...**, 1880, с. 21].

Сполучливо заключение ни дава Рихард фон Мах, който в своите спомени пише: „Българите съумяха да дадат на военната сила в областта, въпреки тази бърканица в езици и отношения, напълно български характер, не по-малко български, отколкото тоя на войската в съседното Княжество“ [Мах, Р. 1929, с. 5]. Изпълнявайки заповедта на началника на милицията, на 30 януари 1881 г. всички дружини във войската създават писмен отдел към своя личен състав, в който ще се води книга, където да се записват всички заповеди, спуснати от щаба, прикази, вътрешни заповеди, изпълнения на задачи, зададени от командирите на дружини и ротните командири, регистрираните престъпления и наложените наказания и др. Такива книги се създават освен в дружините и във всяка рота, ескадрон, полубатарейа и др. Те би трябвало да се представят веднъж седмично на дружинния командир за проверка [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 3, л. 11].

Тази изключително модерна за времето си мярка се спазва коректно от всички дружини едва от 1884 г. Дотогава единственият сигурен извор за развитието на милицията са книгите, водени в Щаба на милицията и отчасти – в 1-а и 2-а дружини [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 3, л. 11].

На 4 февруари 1881 г. до всички дружини се разпространява Заповед № 22 на началника на милицията, според която правото на дружинните командири да определят ротните занятия до най-малката подробност не работи много добре и в повечето роти на дружините упражненията не са достатъчни. Затова отгук насетне всеки ротен командир започва да носи отговорност за занятията на своята рота, като по този начин отговорността се поема от повече хора на по-ниско ниво, а дружинните командири могат спокойно да си вършат задълженията, свързани с администрирането и цялостното ръководство на дружината си и да контролират дейността на ротните командири [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 6, л. 5].

Този ход на ген. Щрекер носи положителни резултати. Разпределението на задълженията и отговорностите води до повишаване на подготовката на

войниците, а оттук до края на 1884 г. времето за теоретична и практическа подготовка се увеличава двойно [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 6, л. 5].

Тази заповед води до още една изключително важна промяна за историята на Източнорумелийската милиция. До 1 март 1881 г. 4-а Карловска дружина, изпълнявайки точка 10 от горепосочената заповед, се разформирова и премества в Пещера [Дончев, А. 2019, с. 235–238].

В началото на септември дружините са натоварени с много задачи – милицията се подготвя и за първите в нейната история военни маневри. По план дружините са готови и маневрите започват на 14 септември 1881 г. [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 6, л. 101]. На 28 септември 1881 г. те приключват, а в следващите дни Щабът на милицията награжда заслужилите по време на маневрите. Цялостната равносметка от първите маневри е, че за следващата година ръководството трябва да изработи по-задълбочен план за тяхното провеждане, а повечето дружини трябва да отделят още време за подготовка не само за маневрите, а като цяло за физическото състояние, боравенето с оръжие и др. [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 6, л. 129].

Пак през септември 1881 г. английското външно министерство получава доклад от специалния си пратеник в Източна Румелия Хенри Милър. Докладът много ясно изразява политиката на Англия към офицерския състав на Източнорумелийската милиция. Накратко – Милър докладва за успех в налагането на желаната от английското правителство линия за намаляване на руските офицери за сметка на българските в нередовните части на войската [The National Archives (TNA): FO 800/ 7, р. 52]. Интересното (и противоречащо донякъде на наложеното мнение) е, че намаляването на руските офицери постепенно води до затягане на дисциплината в милицията.

През тази година се осъществява превъоръжаването на милицията. То започва през 1882 г., но до 14 октомври 1883 г. голяма част от Източнорумелийската милиция продължава да е въоръжена с останалите от руското окупационно управление пушки „кринки“, чиито характеристики са отдавна остарели. Областното събрание още през 1881 г. отпуска кредит за нови пушки, но по неизвестни причини закупуването е отлагано твърде дълго. Половин година по-рано се решава да се закупят нови пушки „берданки“, като правителството нарежда след споразумение с Русия доставките да се извършат от руските фабрики. Тяхното пренасяне през пристанището в Бургас дава повод на цариградските вестници да пускат мистериозни слухове за това превъоръжаване. Не е чудно, че след една седмица някои европейски вестници повтарят тези слухове, в които основната тема е, че руското правителство докарва в Източна Румелия 100 000 пушки, 5 батареи с всичките им принадлежности и ред други допълнения или „измислици“, както ги определя местен пловдивски вестник [Марица, бр. 32, 14 окт. 1883]. Истинските факти обаче са, че източнорумелийското правителство изразходва огромни суми за милицията и жандармерията, а ги оставя да бъдат въоръжени с пушки по-долно качество, отколкото са пушките на разбойническите банди.

Друг тревожен факт е, че по отношение на снабдяването въоръжените сили на Източна Румелия също са в лошо състояние. Например години наред не достигат униформи за част от състава на милицията. Закупените пушки „Бердана 2“ едва достигат за редовния състав на войската, но патроните, доставени от Русия, са в огромни количества [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 6, л. 11]. Казано накратко – ген. Щрекер прави всичко по силите си, за да осигури нормално снабдяване на войската си, но властта в Източна Румелия има ограничени възможности, което води до гореописаната картина. Безпомощен в тази насока, началникът на милицията решава да повиши нивото на дисциплината.

По желание на Щаба военният законник [**Законопроект за Военний законник... на Източна Румелия**, Пловдив, 1881] на областта започва да се спазва с изключителна строгост. Това предизвиква лавина от дела и присъди, които през 1882 г. надвишават значително броя на тези през следващите години и на практика затягат дисциплината, което винаги води след себе си само добри резултати. През май десет войници са осъдени на две години затвор за бягство от казармите, около двадесет други получават шестмесечни присъди за кражба от казармите [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 6, л. 70].

В края на май 1882 г. в дело, свързано с нарушаване на дисциплината, е намесен и офицер – кап. Минко. След официално оплакване на началник-щаба на милицията кап. Фон Фитингов, кап. Минко е подведен под отговорност за писмо, написано до него, в което се обръща като към равен, без необходимото уважение. На 10 юни кап. Минко изпраща на началника на милицията дълго писмо, в което обяснява, че според Органическия устав той може да се счита за равен с кап. Фон Фитингов, защото е един от дружинните командири. Капитан Минко е осъден на пет дни домашен арест [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 6, л. 78].

През целия месец юни войската е обхваната от десетки дела на по-ниско ниво за неспазване на дисциплината. Пак през юни 1882 г. между главния прокурор в Румелия и началника на милицията възниква остър спор относно ефективността на милицията и нейното командване, като по този повод от Източнорумелийската милиция заявяват, че решенията се вземат от командира след допитване до по-нисшите офицери (факт е, че това се случва доста пъти в историята на милицията). По-нататък става ясно, че милицията е длъжна и трябва да дава обяснения за своите действия единствено и само пред правителството на областта. От документа е видно, че желанието на военния прокурор да се меси в чисто административните дела на милицията са напълно безпочвени. Командирът разкрива и някои небезизвестни трудности, свързани с ограничения брой войници, с които разполага войската, с това, че голяма част от наборниците служат само по два месеца в опълчението и др.

В заключението на своето изказване началникът на милицията предлага много интересно решение за осъдените на 6 и повече месеца затвор. Според него такива тежки присъди водят само до едно – още по-голямо намаляване на личния състав и издържане на престъпници в ареста. Затова решението е осъдените за тежки наказания военнослужещи да бъдат изключвани от войската,

като същевременно излежават присъдата си, а на тяхно място да идват нови кадри с чисто минало, полезни и активни за войската, като по този начин тя няма да губи и от числеността си [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 6, л. 70].

Пак през август паралелно с дисциплинарните мерки ръководството на милицията изготвя и предписание за провеждането на маневрите през настоящата година [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 43, л. 2]. Недобрата подготвеност на цялата войска в предходните първи маневри на милицията става причина за това. Според предписанието задължително трябва да има подробно описание на мястото на провеждане на маневрата, движението на войсковата част (като рапортът трябва да дава точни данни за движението на „собствените сили“ и „неприятеля“). Задължително трябва да се описват заповедите на отделните командири в конкретните маневри. Всички войскови части трябва да действат под обща стратегия, а не просто да водят обикновен бой между две армии. В тази връзка, по време на маневрите, Щабът трябва да изработи и ситуации, които дружините не знаят и не са подготвени, като се разчита на способността на командирите да вземат решения на момента и по този начин се създаде ситуация, максимално близка до реално сражение. Всички тези правила са подготвени и въведени от ген. Щрекер, като това променя коренно метода на провеждане на маневрите, а ползата за войската през следващите години е огромна [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 43, л. 3].

Общият извод от проведените маневри е, че те са на едно много по-високо ниво във всяко едно отношение в сравнение с тези от предходната година. Единствените проблеми, които са отчетени по време на маневрите, са свързани с голямото на моменти раздалечаване на авангарда и резерва. Като най-ярък случай, изтъкнат от водещия маневрите капитан Шиваров, е преминаването на Туловската кория и доближаването до най-важните точки на проходите – мостовете. Именно върху този аспект трябва да работят дружините за следващите маневри, тъй като според капитан Шиваров, ако „неприятелят“ бе завзел само един мост, резервите на дружините няма да могат да помогнат на предните части [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 43, л. 9].

На 30 септември 1882 г. лично началникът на милицията ген. Щрекер наказва капитан Любомски на петнадесет дни строг арест по няколко причини, свързани с наскоро проведените маневри на войската. Капитанът си позволява да измени дадената заповед, свързана с дислокацията на поверената му рота от подчинената му дружина, обърквайки плана на маневрите и излагайки на опасност всички участници в тях. Към това трябва да се добави, че през целия период на маневрите Любомски не спира да критикува на развален български език всички заповеди, планове и задачи, свързани с тях, което е строго наказуемо според уставите на милицията. Наказанието е изпълнено, а в отсъствието на Любомски, временно за командир на Ямболската дружина е назначен капитанът от Учебния батальон Верхшовецки [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 43, л. 122].

През месец ноември от Главния щаб на милицията излиза още по-подробно обяснение за случилото се на маневрите през септември. Става ясно,

че освен посочените тогава нарушения са допуснати и други – подчинените на Любомски са и без необходимите за маневрите униформи [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 43, л. 124]. Този факт не натежава върху наказанието на Любомски, но пък уверява всички в справедливостта му. По това време са отправени критики и към други офицери, с което затыгането на дисциплината продължава. До края на годината нормативно-правната уредба на милицията се прилага с голяма строгост, водеща до силно намаляване на проблемите в тази насока, за което говорят и документите.

Така подготвена, 1883 г. започва за милицията с учебни стрелби, като за целта се създават и специални комисии, които обикалят по дружините и правят проверки как върви стрелбата и какви проблеми има. Стрелбите се провеждат през януари – март 1883 г., като към дружините се изграждат стрелбища. Те са на елементарно ниво, но все пак наличието на такива говори за професионализъм в подготовката на войската. Обикновено до 1884 г. стрелбищата в милицията са с една мишена с човешка форма, по която се стреля от сто крачки. Зад мишената задължително има естествен насип, а когато няма такъв наблизко, войниците от дружината го подготвят. Най-добри резултати в стрелбите показват 1-а и 2-а Пловдивска дружина. Най-слаби резултати са отчетени в 10-а, 11-а и 12-а дружина. В тази връзка на капитан Любомски е поискана сметка защо стрелбите, които се провеждат в неговата дружина, не са редовни, защо липсва методическо провеждане и какъвто и да е ред. На 8 март 1883 г. Любомски пише писмо до Щаба на милицията, в което заявява, че тези обвинения са безпочвени. В свое оправдание той заявява, че има лично отношение към него и оттам произлизат тези обвинения [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 43, л. 208]. Реалностите обаче са други – много слабата подготовка в дружината на Любомски е факт, който се наблюдава до края на съществуването на милицията.

На 7 септември 1883 г. годишните маневри на Източнорумелийската милиция започват. До 20 септември дружините се завръщат по казармите си и преминават към обичайния си войсков живот. Поуките от маневрите през 1884 г. са, че като цяло подготовката на милицията се развива възходящо. Ръководството работи усърдно и усъвършенства плановете за маневри. Проблемът остава в 10-а, 11-а и 12-а дружина в милицията. Опитът да бъдат отделени от другите дружини по време на маневрите води до още по-лоши резултати.

Най-точна характеристика на нивото на милицията към края на 1883 г. дава ген. Щрекер. През ноември 1883 г. началникът на Източнорумелийската милиция издава изключително ценен документ за историята на войската в областта. В документа са описани всички препоръки и забележки на началника към подчинените му в милицията. Командирът започва своя доклад със задоволство и похвала за постигнатите резултати в обучението на войниците през изминалата година. Нещо повече – констатира, че обучението върви във възходящ ред и през последните три години. Подобрения се наблюдават по отношение на облеклото и условията в казармите. Канцеларската служба се изпълнява задоволително, няколко добри думи началникът отделя и за жан-

дармерията. След тези похвали в документа се отбелязва, че правилникът на милицията не действа напълно, тъй като на много места освен задължителната двегодишна служба се прилага и само двумесечно военно обучение, което според началника е крайно недостатъчно за пълна подготовка и в правилника на милицията не е упоменато, как да се процедира при толкова кратка продължителност на военна служба. Става дума за така наречените резервисти в Източнорумелийската милиция. Една немалка част от младежите на Румелия минава именно през такъв вид военна служба и това е причината ген. Щрекер да обърне внимание на техните командири да усилят доколкото е възможно подготовката им като цяло. Началникът на милицията се отнася много строго към командирите на дружини поради факта, че често някои от тях не спазват предписанията на началството и по този начин забавят израстването на състава [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 71, л. 330]. След казаното дотук е редно да се зададе въпросът как по-точно ген. Щрекер спира развитието на поверената му войска?! Документите доказват обратното – на него се дължи цялостното ѝ израстване в дисциплинарно отношение!

Най-тежки критики за изминалата година понасят 12-а Бургаска и 10-а Хасковска дружина, които показват слаби резултати в маневрите и не могат да постигнат нивото на дисциплина на своите колеги от останалите дружини. Инспекцията, която е извършена в дружините, е показала много пропуски в обучението и дисциплината, поради което началникът на милицията налага наказание „строго мъмрене“ на началниците на двете дружини и ротни командири. Интерес буди и сравнението, направено от ген. Щрекер, според което няма извинение за ниските резултати на двете дружини, при положение че дават много по-малко караули и наряди от 1-а Пловдивска дружина например, а са силно изостанали в развитието си от нея [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 71, л. 330а]. Освен тези критики, началникът на милицията обръща внимание на начина на прилагане на правилника, като го определя за еталон на съществуване, чието практическо прилагане е отговорност на началниците на дружините и ротните командири. Възпитанието е издигнато на най-висока степен, като точните думи на автора са: „...Възпитанието трябва да се води, като на командирите се пада да се даде живот и движение на буквите от правилника...“ [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 71, л. 330а]. Към това е добавена една бележка, според която всяка нова заповед дошла от Щаба е единствено и само част от правилника и отношението към нея трябва да е същото, като към основния военен закон на областта и военните устави. Началникът продължава своите бележки с похвала за 9-а Харманлийска и 8-а Ямболска дружина, които показват изключително израстване, показано по време на маневрите, проведени през 1883 г. В отделна част от своя доклад ген. Щрекер отделя внимание на описанието на годишната инспекция, проведена от Щаба. По отношение на проблемите с облеклото, забележките са към всички дружини, но тук критиката е значително по-малка, вероятно поради факта, че цялата милиция през периода на съществуването си получава много по-малко от необходимите униформи [ДВИА, ф. 42П, оп. 1,

а.е. 71, л. 330б]. Задължително трябва да се обърне внимание поне калпаците на войниците да са еднакви и да не се носят на ляво или дясно ухо, което се приема за неуважение и нарушение на правилника. Следват няколко думи за постоянния проблем на войската с униформата и инструкцията е повече от ясна – всички износени униформи се поправят, изпират и прибират на сухо в ротните складове за следваща употреба [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 71, л. 330б]. Освен облеклото конкретни съвети са дадени за стойката под оръжие, за която е отбелязано, че са постигнати значителни постижения, като са предписани само допълнителни разпореждания с цел изграждане и уравниване на качеството навсякъде в милицията. В края на доклада са отбелязани оценките за маневрите през 1883 г. Като цяло те са положителни и по-добри от тези, проведени през 1882 г. [ДВИА, ф. 42П, оп. 1, а.е. 71, л. 330д]. Тази възходяща градация може да се наблюдава и през следващите две години. През същата тази 1883 г. мерките се прилагат с максимална стриктност, но най-силно в 1-а Пловдивска дружина, която през целия период на съществуването си се изгражда и доказва като най-елитната част на Източнорумелийската милиция.

Новата година започва с кардинална промяна в милицията. Най-дълго управлявалият в историята на милицията командир ген. Щрекер напуска под натиска на българските и руските офицери и на негово място е назначен полският генерал на турска служба Август фон Дригалски. Проблемът, който се предполага, че не успява да реши ген. Щрекер, е свързан с политиката на Османската империя, която той прокарва години наред за намаляване на руските офицери в редовете на милицията. При четиридесет и трима руски офицери в милицията и жандармерията на Румелия през 1879 г. към 1884 г. те са само осемнадесет. В някои изследвания се твърди, че проблемът не е толкова в това, колкото в опита да се настройват българските офицери срещу руските като „наградата“ е заемането на тяхното място. Пак там се твърди, че масовото недоволство срещу това и срещу липсата на контрол от Щаба към абсолютно всички дружини води до бурно недоволство сред офицерския състав и след множество оплаквания до генерал-губернатора смяната е факт [Василев, В., Й. Митев, Г. Вълков, 1988, с. 44]. Тук възникват няколко противоречия. От една страна, твърдението, че липсва контрол над дружините, е категорично неправилно и документите по-горе го доказват. От друга страна, логично изниква въпросът, толкова ли е лошо способни и качествени български офицери постепенно да заемат местата на руските?!

Според други автори през януари 1884 г. по настояване на Алеко Богориди ген. Щрекер подава оставка [Стателова, Е. 1983, с. 25]. Конфликтът между двамата се поражда от стремежа на турския генерал да действа като османски чиновник, пренебрегвайки мнението на главния управител. При това началникът на милицията се опитва да zlepостави Богориди пред Портата и предявява аспирации за неговия пост [Стателова, Е. 1983, с. 25]. Истината е, че

генерал-губернаторът на областта използва някои оплаквания срещу генерала⁴ като оправдание за уволнението му. За Богориди началникът на Източнорумелийската милиция се е превърнал от подчинен в заплаха.

Начело на милицията ген. Щрекер остава до януари 1884 г., като с неговото име се свързва реалното изграждане на войската в Източна Румелия. Това е най-дълго управляващият началник на милицията, като след себе си той оставя въоръжени сили, напълно способни да съществуват и да се развиват.

Третият и последен началник на Източнорумелийската милиция е ген. Август фон Дригалски. Три месеца по-късно през април 1884 г. той застава начело на милицията. Пруски офицер с дълъг стаж в турската армия, той е изключително удобен на властта [Стателова, Е. 1983, с. 25] и при него милицията остава на нивото, развито от ген. Щрекер.

Казаното дотук има за цел да допълни данните от цитираните изследвания, които са базисни за изследваната тема. Документите безспорно доказват, че ген. Щрекер има принос към създаването и изграждането на Българската армия. Не е случайно, че български офицери⁵, записали имената си със златни букви във военната история на България, започват своя път в Източнорумелийската милиция и се изграждат като офицери под строгите заповеди на ген. Щрекер.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Архивни източници и периодичен печат / Archival sources and Periodicals

ЦДА – Централен държавен архив, фонд 20К. [Tsentralen darzhaven arhiv, fond 20K.]

ДВИА – Държавен военноисторически архив, фонд 42П. [Darzhaven voennoistoricheski arhiv, fond 42P.]

The National Archives (TNA): FO 800/ 7.

Марица, 1883 – Марица, № 32, 14 октомври 1883. [Maritsa, № 32, 14 oktombri 1883.]

Публикации / Publications

Василев, В., Й. Митев, Г. Вълков. 1988 – Васил Василев, Йоно Митев, Георги Вълков. Българската армия 1877–1919. София, 1988. [Vasil Vasilev, Iono Mitev, Georgi Valkov. Balgarskata armia 1877–1919. Sofia, 1988.]

Вълков, Г. 1975 – Георги Вълков. Участие на руските офицери в изграждането на Източнорумелийската милиция (1879–1885 г.) – Военноисторически сборник, 1975, кн. 2. [Georgi Valkov. Uchastie na ruskite ofitseri v izgrazhdaneto na Iztochnorumeliyskata militsia (1879–1885 г.) – Voennoistoricheski sbornik, 1975, kn. 2.]

⁴ Оплакванията са предимно от недисциплинирани и често наказвани офицери и войници.

⁵ Ген. Данаил Николаев, ген. Георги Вазов, ген. Кирил Ботев, ген. Никола Иванов, ген. Радко Димитриев, ген. Сава Муткуров и др.

Генов, Ц. 1958 – Цонко Генов. Народната гвардия на Южна България 1878–1879 г. София, 1958. [Tsonko Genov. Narodnata gvardia na Yuzhna Balgaria 1878–1879 g. Sofia, 1958]

Дончев, А. 2019 – Антон Дончев. Създаване на 4-а (Карловска) Пещерска дружина. – В: България, българите и Европа – мит, история, съвремие. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2019. [Anton Donchev. Suzdavane na 4-a (Karlovska) Peshcherska drujina. – V: Balgaria, bulgarite i Evropa – mit, istoria, savremie. Veliko Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodii“, 2019.]

Законопроект за Военний законник... 1881 – Законопроект за Военний законник на Източна Румелия. Пловдив, 1881. [Zakonoproekt za Voenniy zakonnik na Iztochna Rumelia. Plovdiv, 1881.]

История на Сръбско-българската война... 1925 – История на Сръбско-българската война 1885 година. София, 1925. [Istoria na Srubsko-bulgarskata voyna 1885 godina. Sofia, 1925.]

Материали за историята на Източнорумелийската... 1930 – Материали за историята на Източнорумелийската милиция и жандармерия 1879–1885 г. – Военноисторически сборник, 1930, кн. 2. [Materiali za istoriata na Iztochnorumeliyskata militsia i zhandarmeria 1879–1885 g., Voennioistoricheski sbornik, 1930, kn. 2.]

Мах, Р. 1929 – Рихард фон Мах. Из българските бурни времена. Спомени от 1879–1918. София, 1929. [Richard fon Mah. Iz balgarskite burni vremena. Spomeni ot 1879–1918. Sofia, 1929.]

Областен бюджет за.... 1880 – Областен бюджет за финансовата 1880–1881 г. на Източна Румелия. Пловдив, 1880 [Oblasten byudzhnet za finansovata 1880–1881 g. na Iztochna Rumelia. Plovdiv, 1880].

Стателова, Е. 1983 – Елена Стателова. Изграждане на въоръжените сили на Източна Румелия. – Военноисторически сборник, 1983, кн. 6. [Elena Statelova. Izgrazhdane na vaorazhenite sili na Iztochna Rumelia.– Voennioistoricheski sbornik, 1983, kn. 6.]